

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

*Anexa nr.23
la Hotărârea Consiliului INJ
nr.1/3 din 30 ianuarie 2015*

CURRICULUM la disciplina

„PREVENIREA ȘI COMBATerea TORTURII ȘI A RELELOR TRATAMENTE”

(candidați la funcția de judecător/procuror)

AUTOR:

*Eugen RUSU,
doctor, conf. univ., formator,
consultant în Secția didactico-metodică și cercetări,
Institutul Național al Justiției*

_____ AVIZAT
Mariana PITIC, Șef Direcție instruire și cercetare

CHIȘINĂU, 2015

I. PRELIMINARII

Respectarea dreptului la integritatea fizică și mintală reprezintă unul dintre principiile fundamentale ale protecției drepturilor omului. Dreptul fundamental de a nu fi supus torturii și tratamentului inuman sau degradant este un drept absolut și o normă imperativă în dreptul național și internațional. Constituția Republicii Moldova și Convenția Europeană a Drepturilor Omului garantează că *”Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante”*.

Interdicția absolută a torturii și a pedepselor sau tratamentele inumane sau degradante rezultă în necesitatea de a combate impunitatea și asigura respectarea dreptului la integritatea fizică și psihică.

Actele internaționale la care Republica Moldova este parte stabilesc o serie de obligații de ordin instituțional, jurisdicțional și de substanță privind prevenirea și combaterea torturii. Adicional la obligațiile ce derivă din aceste acte internaționale, Republica Moldova și-a asumat angajamentul de a eradica fenomenul torturii în Planului de Acțiuni UE – Republica Moldova. Adunarea Parlamentară și Comitetul de Miniștri ai Consiliului Europei au atenționat asupra stării instituțiilor democratice din Republica Moldova în repetate rânduri, adoptând recomandări și rezoluții vizând necesitatea ameliorării situației, inclusiv în domeniul prevenirii și combaterii torturii.

Tortura și relele tratamente sunt infracțiuni deosebit de periculoase, care duc în mod esențial la încălcarea drepturilor și libertăților persoanei. Republica Moldova, la fel ca orice stat parte la actele internaționale în domeniu, urmează să întreprindă toate măsurile pentru a preveni, combate, pedepsi făptuitorii și a compensa victimele pentru actele de tortură. Un alt obiectiv prioritar în acest domeniu ține de ajustarea sistemului de stat la standardele contemporane ale societății democratice, care au un sistem judiciar capabil să asigure o protecție eficientă a drepturilor omului și libertăților fundamentale.

Cadrul reformelor democratice din Republica Moldova cuprinde și sarcina de consolidare a capacităților statului în ceea ce privește combaterea și prevenirea torturii, a tratamentelor inumane sau degradante.

Aceste sarcini, în mare parte, se referă și la activitatea organelor de drept, care în conformitate cu reglementările constituționale apără ordinea de drept, drepturile și libertățile cetățenilor.

Din această perspectivă, obiectivul prioritar al formării profesionale a judecătorilor și procurorilor la cercetarea și judecarea cauzelor cu privire la tortură și rele tratamente trebuie să devină aprofundarea cunoștințelor teoretice și practice în activitatea de investigare a acestor infracțiuni și de judecare a acestor cauze.

Scopul cursului rezidă în realizarea obiectivelor de instruire în vederea studierii avansate, însușirii aprofundate și implementării eficiente a cunoștințelor teoretice în domeniul combaterii și prevenirii infracțiunilor de tortură și rele tratamente prin aplicarea corectă și uniformă a legislației Republicii Moldova a actelor și tratatelor internaționale și regionale, la care Republica Moldova este parte.

Curriculumul la cursul *„Prevenirea și combaterea torturii și a relelor tratamente”* se prezintă ca un document potrivit căruia viitorii judecători și procurori vor acumula **cunoștințe, abilități și aptitudini** în domeniul combaterii și prevenirii torturii, tratamentelor inumane sau degradante.

II. COMPETENȚE

Prin studiul disciplinei audientul va obține următoarele abilități:

- definirea legală a infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant;
- aplicarea corectă și uniformă a legislației în domeniul prevenirii și combaterii torturii și relelor tratamente;

- aplicarea și interpretarea normelor legale relevante în contextul actelor internaționale la care Republica Moldova este parte și a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului;
- însușirea particularităților de investigare și urmărire penală a infracțiunilor de tortură și rele tratamente;
- elaborarea propunerilor și recomandărilor de dezvoltare a cadrului legislativ cu privire la prevenirea și combaterea torturii și relelor tratamente aplicarea regulilor de calificare a infracțiunii la soluționarea cazurilor practice;
- însușirea metodelor practice privind detectarea, documentarea, instrumentarea și judecarea cazurilor de tortură și rele tratamente;
- delimitarea infracțiunii de tortură și rele tratamente de alte infracțiuni prevăzute în legea penală;

III. OBIECTIVE PRINCIPALE

La sfârșitul studiului disciplinei audientul va fi capabil să:

- definească aspectul social și juridic al infracțiunilor de tortură și rele tratamente;
- cunoască cadrul legislativ-normativ național și internațional care reglementează activitatea, organelor competente de prevenirea și combaterea torturii și relelor tratamente, precum și a organelor judiciare la examinarea cauzelor acestor categorii de infracțiuni;
- aplice corect normele juridice materiale și procesuale la examinarea cazurilor de tortură și rele tratamente;
- analizeze infracțiunile de tortură și rele tratamente și să le deosebească de celelalte infracțiuni prevăzute de legea penală;
- să cunoască particularitățile de investigare a acestei categorii de infracțiuni și de tragere la răspundere penală a persoanelor vinovate de comiterea lor;
- stabilească rolul ofițerului de urmărire penală, a procurorului, judecătorului de instrucție, instanței de judecată și a altor organe competente în procesul depistării, investigării și judecării cazurilor de tortură și rele tratamente;
- identifice procedeele de administrare a mijloacelor de probă la faza urmăririi penale și a judecării cauzei;
- identifice măsuri eficiente de asistență și protecție a victimelor torturii și relelor tratamente;
- identifice soluții practice privind combaterea și prevenirea torturii și relelor tratamente;
- elaboreze și să înainteze propuneri privind dezvoltarea cadrului legislativ-normativ în domeniul prevenirii și combaterii torturii și relelor tratamente.

IV. ADMINISTRAREA DISCIPLINEI

Denumirea disciplinei	Formator	Semestrul	Total ore	Ore curs	Ore practice	Evaluarea
Prevenirea și combaterea torturii și relelor tratamente	Eugen Rusu	II	12	0	12	colocviu diferențiat

V. TEMATICA ȘI REPARTIZAREA ORIENTATIVĂ A ORELOR

Nr. d/o	TEMATICA	Ore curs	Ore practice
1.	Dreptul la integritatea fizică și psihică: Introducere în dreptul la integritatea fizică și psihică	0	2
2.	Instrumente internaționale și regionale privind interzicerea torturii și relexor tratamente.	0	2
3.	Legislația națională privind interzicerea torturii și relexor tratamente.	0	2
4.	Metodologia și particularitățile de investigare, de urmărire penală a infracțiunilor de tortură și relexor tratamente.	0	2
5.	PROTOCOLUL DE LA ISTAMBUL: Investigarea efectivă și documentare asupra torturii și altor tratamente crude, inmane și degradante sau pedepse.	0	2
6.	Mecanismului Național de Prevenire a Torturii. Prevenirea și combaterea torturii și relexor tratamente și pedepse în penitenciare.	0	2
	TOTAL	0	12

VI. UNITĂȚI TEMATICE

Unități tematice	Strategii didactice/ Resurse logistice	Sugestii pentru lucrul individual
1. Dreptul la integritatea fizică și psihică: Introducere în dreptul la integritatea fizică și psihică		
<i>Ore practice</i>		<i>Ore practice</i>
1. Introducere în dreptul la integritatea fizică și psihică. 2. Noțiunea de "tortură" și "relexor tratamente". 3. Importanța dreptului privind interzicerea torturii. 4. Tortura și alte forme de relexor tratamente. 5. Formele de tortură și relexor tratamente și definirea lor. 6. Obligațiile statului în domeniul prevenirii și combaterii torturii și relexor tratamente: a) obligațiile pozitive b) obligațiile negative	Prelegere: Power Point, proiector, laptop. Seminare: Studierea și analiza actelor normative naționale și internaționale de specialitate. Tablă flipchart.	Analiza cadrului legislativ Pregătirea temei pentru activitate practică. Dezbaterea. Brainstorming.
2. Instrumente internaționale și regionale privind interzicerea torturii și relexor tratamente.		

<p style="text-align: center;"><i>Ore practice</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Reglementarea domeniului anti-discriminare în convențiile, tratatele și alte acte internaționale ale ONU. 2. Reglementarea domeniului anti-discriminare în actele europene: CEDO, hotărârile, recomandările și rezoluțiile Consiliului European. 3. Studiul asupra recomandărilor Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și a Tratatelor Inumane sau Degradante sau Pedepselor (CPT). 4. Reglementarea domeniului anti-discriminare în Rezoluțiile și Directivele Parlamentului și Consiliului European. 	<p>Prelegere: Power Point, laptop, proiector.</p> <p>Seminare: Analiza cadrului legislativ, datelor statistice. Studiu de caz. Soluționarea spețelor. Tablă flipchart.</p>	<p><i>Ore practice</i> Analiza cadrului legislativ relevant comparativ cu legislația națională. Întocmirea referatelor. Studierea practicii în domeniu. Dezbateri. Expunere argumentativă Brainstorming.</p>
<p>3. Legislația națională privind interzicerea torturii și relexor tratamentelor.</p>		
<p style="text-align: center;"><i>Ore practice</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Reglementări relevante din: <ul style="list-style-type: none"> - Codul penal; - Codul de procedură penală; - Codul de executare - Legea cu privire la poliție, 2. Reglementări privind combaterea torturii și relexor tratamente în penitenciare. 3. Reglementări relevante domeniului combaterii torturii și relexor tratamente în penitenciare, prevăzute în: <ul style="list-style-type: none"> - Legea cu privire la sistemul penitenciar, nr.1036 din 17.12.1996; - Hotărârile Guvernului cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați și privind normele minime de alimentare zilnică și obiecte de toaletă și menaj ale deținuților; 4. Reglementări ce vizează combaterea torturii și relexor tratamente în instituțiile medicale. 	<p>Prelegere: Power Point, laptop, proiector.</p> <p>Seminare: Analiza cadrului legislativ, datelor statistice.</p> <p>Studiu de caz.</p> <p>Soluționarea spețelor.</p> <p>Tablă flipchart.</p>	<p><i>Ore practice</i> Analiza cadrului legislativ național în contextul ajustării cu actele internaționale relevante. Întocmirea referatelor. Brainstorming</p>
<p>4. Metodologia și particularitățile de investigare, de urmărire penală a infracțiunilor de tortură și relexor tratamente.</p>		
<p style="text-align: center;"><i>Ore practice</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Metodele de depistare și investigare. 2. Trăsăturile comune ale formelor de tortură și relexor tratamente. 3. Delimitarea torturii și relexor tratamente de alte infracțiuni: 4. Semnele constitutive ale infracțiunii de tortură și relexor tratamente și caracteristica lor. 5. Acțiunile imediate de urmărire penală. 6. Audierea victimelor și proceduri speciale de audiere a victimei/martor. 7. Examinarea medicală a victimei 8. Aprecierea declarațiilor victimelor în cadrul 	<p>Prelegere: Power Point, laptop, proiector.</p> <p>Seminare: Analiza cadrului legislativ, datelor statistice.</p> <p>Studiu de caz.</p> <p>Soluționarea</p>	<p><i>Ore practice</i> Analiza cadrului legislativ relevant. Întocmirea proiectelor de acte procesuale. Întocmirea referatelor. Brainstorming</p>

<p>probatoriului.</p> <p>9. Asistența și protecția victimelor.</p> <p>10. Probatoriul în cauzele de tortură și rele tratamente.</p> <p>11. Examinarea cauzelor de tortură și rele tratamente și aplicarea pedepselor în instanțele judecătorești.</p> <p>12. Jurisprudența CtEDO în cazurile de tortură.</p>	<p>spețelor.</p> <p>Tablă flipchart.</p>	
<p>5. PROTOCOLUL DE LA ISTAMBUL: <i>Investigarea efectivă și documentare asupra torturii și tor tratamente crude, inumane și degradante sau pedepse.</i></p>		
<p style="text-align: center;"><i>Ore practice</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dispoziții generale. 2. Procedurile unei investigații asupra torturii: <ul style="list-style-type: none"> - interviuarea presupusei victime și a altor martori; - informația și declarația presupusei victime; - protecția și asistența victimei. 3. Obținerea și păstrarea dovezilor: - fizice; medicale; fotografiilor; 4. Examinarea medicală (fizică, psihologică). 5. Consecințele și dovezile psihologice ale torturii. 6. Evaluarea dovezilor. 7. Principii cu privire la Investigarea Efectivă și Documentarea Torturii... (anexe nr.1 - 4 la Protocolul de la Istanbul). 	<p>Prelegere:</p> <p>Power Point, laptop, proiector.</p> <p>Seminare:</p> <p>Analiza cadrului legislativ, datelor statistice.</p> <p>Studiu de caz.</p> <p>Soluționarea spețelor.</p> <p>Tablă flipchart.</p>	<p style="text-align: center;"><i>Ore practice</i></p> <p>Analiza cadrului legislativ relevant.</p> <p>Întocmirea proiectelor de acte procesuale.</p> <p>Întocmirea referatelor.</p> <p>Brainstorming</p>
<p>6. Mecanismul național de prevenire a torturii și relelor tratamente. Prevenirea și combaterea torturii și relelor tratamente și pedepse în penitenciare.</p>		
<p style="text-align: center;"><i>Ore practice</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dispoziții generale. 2. Protocolul opțional la Convenția împotriva Torturii din 1984. – baza legală de organizare a vizitelor de monitorizare. 3. Activitatea Subcomitetului de prevenire a torturii și relelor tratamente. 4. Organizarea și funcționarea mecanismului de prevenire a torturii în Republica Moldova. 5. Actorii principali ai MNPT din Republica Moldova și atribuțiile lor. 6. Atribuțiile Consiliului consultativ și împuternicirile membrilor lui. 7. Rolul organizațiilor non-guvernamentale în prevenirea torturii și relelor tratamente. 8. Tortura și relele tratamente și pedepse în penitenciare. 9. Rezultatele vizitelor de monitorizare în Republica Moldova. 10. Raportul CPT asupra Moldovei și Răspunsul Guvernului Republicii Moldova la recomandările CPT. 	<p>Prelegere:</p> <p>Power Point, laptop, proiector.</p> <p>Seminare:</p> <p>Analiza cadrului legislativ, datelor statistice.</p> <p>Studiu de caz.</p> <p>Soluționarea spețelor.</p> <p>Tablă flipchart.</p>	<p style="text-align: center;"><i>Ore practice</i></p> <p>Analiza cadrului legislativ relevant.</p> <p>Întocmirea proiectelor de acte procesuale.</p> <p>Analiza activităților organelor competente.</p> <p>Brainstorming</p>

VII. EVALUAREA

Evaluarea continuă se va realiza prin:

- participarea audienților în cadrul seminarelor;
- realizarea activităților individuale și/sau în grup;
- răspunsuri orale, participare la dezbateri/studii de caz;
- perfectarea și/sau redactarea unor acte în baza temelor studiate;
- susținerea unei testări obligatorii care va conține sarcini cu obiective de măsurare a cunoștințelor, capacităților și competențelor/aptitudinilor profesionale;
- elaborarea și susținerea referatelor pe probleme concrete.

Evaluarea finală se va efectua sub forma unui colocviu diferențiat, în bază de test, care va conține întrebări teoretice și practice în domeniul cercetării și judecării infracțiunilor de tortură și rele tratamente.

VIII. REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Instrumente Internaționale și regionale

1. Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, *adoptată la New York* la 10 decembrie 1984, în vigoare - la 26.07.1987, În vigoare pentru Republica Moldova din 28 decembrie 1995;
2. Protocol Opțional la Convenția împotriva Torturii și a Pedepselor sau Tratamentelor Inumane sau Degradante, adoptat de Adunarea Generală a ONU la 18 decembrie 2002;
3. Protocolul de la Istanbul, propus de Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului la 09.08.1999;
4. Declarația privind Protecția Tuturor Persoanelor care au fost Supuse Torturii și altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane sau Degradante, adoptată de către Adunarea Generală a ONU la 9 decembrie 1975;
5. Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing) adoptate de Adunarea Generală a ONU la 28.11.1985;
6. Regulile ce țin de Standardele Minime Privind Tratamentul Deținuților, adoptate de Primul Congres al Națiunilor Unite, la Geneva în 1995.

Instrumente europene

1. Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau Degradante (STE-126) și Raportul Explicativ, semnată la Strasbourg la 26 noiembrie 1987;
2. Protocolul nr.1 la Convenția Europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (STE nr.151), adoptat la Strasbourg la 4 noiembrie 1993;
3. Protocolul nr.2 la Convenția Europeană pentru prevenirea torturii, a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (STE152), adoptat la Strasbourg la 4 noiembrie 1993;
4. Recomandarea REC(2006)2 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei referitoare la Regulile Penitenciare Europene, adoptată la 11 ianuarie 2006;
5. Recomandarea Rec (2006)13 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind detenția provizorie, condițiile în care are loc aceasta, precum și aplicarea garanțiilor împotriva abuzului, adoptată la 27 septembrie 2006;
6. Recomandarea nr.R(89)12 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei cu privire la educația în penitenciare, adoptată la 13 octombrie 1989;
7. Recomandarea Rec(2003) 23 privind managementul de către administrația penitenciară a condamnaților pe viață și celor pe termen lung, adoptată la 9 octombrie 2003.

Acte legislative și normative ale Republicii Moldova:

1. Codul penal al Republicii Moldova;
2. Codul de procedură penală;
3. Legea privind Codul de conduită a funcționarului public, nr. 25 din 22.08.2008;
4. Legea cu privire la petiționare, nr.190 din 19.07.1994;
5. Lege cu privire la sistemul penitenciar, nr.1036 din 17.12.1996;
6. Legea privind asistența psihiatrică, nr. 1402 din 16.12.1997
7. Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, nr. 263-XVI din 27.10.2005;
8. Legea cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal, nr.105 din 16.05.2008.
9. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați, nr.583 din 26.05.2006;
10. Hotărârea Guvernului privind normele minime de alimentare zilnică și obiecte de toaletă și menaj ale deținuților, 609, din 29.05.2006;
11. Hotărârea explicativă a CSJ Cu privire la examinarea litigiilor privind repararea prejudiciului moral și material cauzat persoanelor deținute prin violarea art. 3, 5, 8 din CEDO, din 24.12.2012;

Jurisprudența CtEDO

1. Cauza *Afanasiev c. Rusiei* (38722/02) din 5 aprilie 2005, alin. 69;
2. Cauza *Boicenco c. Moldovei* (41088/05) din 11 iulie 2006, alin. 124-127;
3. Cauza *Breabin c. Moldovei* (12544/08) din 9 aprilie 2009), alin.54-56;
4. Cauza *Buzilov c. Moldovei* (28653/05) din 23 iunie 2009, alin. 31-33;
5. Cauza *Colibaba c. Moldovei* (29089/06) din 23 octombrie 2007, alin. 54-55;
6. Cauza *Corsacov c. Moldovei* (18944/02) din 4 aprilie 2006, alin. 71-76;
7. Cauza *Gorea c. Moldovei* (21984/05 din 17 iulie 2007;
8. Cauza *Gurgurov c. Moldovei* (7045/08) din 16 iunie 2009, alin. 65-70;
9. Cauza *Levința c. Moldovei* (17332/03) din 16 decembrie 2005, alin. 76-84;
10. Cauza *Kalașnickov c. Rusiei* (47095/99) din 15 iulie 2002, alin. 97;
11. Cauza *Petru Roșca c. Moldovei* (2638/05) din 6 octombrie 2009, alin.45-50;
12. Cauza *Pruneanu c. Moldovei* (6888/03) din 16 ianuarie 2006, alin.48-64;
13. Cauza *Savițchi c. Moldovei* (81/04) din 16 iulie 2008, alin.67-69;
14. Cauza *Valeriu și Nicolae Roșca c. Moldovei* (41702/02) din 20 octombrie 2009, alin 71-75;
15. Cauza *Zelilof c. Greciei* (17060/03) din 24 mai 2004, alin.42.

Literatură didactică și științifică:

1. *Eric Svanidze*. Investigarea eficientă a relexor tratamentelor, Ghidul Standardelor Europene. Publicat de: Public Media Grup. Consiliul Europei 2009;
2. *Eric Svanidze*. Combaterea relexor tratamentelor și a impunității. Publicat de: Public Media Grup. Consiliul Europei 2010;
3. *Eric Svanidze*. Combaterea relexor tratamentelor și a impunității și investigarea eficientă a relexor tratamentelor. Raport pe țară: Moldova;
4. Combaterea torturii în Republica Moldova. Publicație a Institutului de Reforme Penale cu susținerea OSCE și REDRESS TRUST. Chișinău-2006;
5. Protocollul de la Istanbul. Manual de investigare efectivă și documentare asupra torturii și a altor tratamente crude, inumane sau degradante sau pedepse. Publicație a Națiunilor Unite. Versiune revizuită - 2009;
6. *A. Reidy*. Interzicerea torturii (Ghid privind punerea în aplicare a articolului 3 al Convenției europene pentru Drepturile Omului);
7. Hotărârile și deciziile CtEDO în cauzele moldovenești, Editura Cartier juridic, volumele VI, X.